
Ülevaade

Johannes Aaviku selts: kujunemislugu ja tegevussuunad

Jaan Õispuu

Tallinna ülikooli professor

Johannes Aaviku seltsi juhatuse aseesimees

Johannes Aavik ja Nõukogude Eesti

Johannes Aavik (1880–1973) oli eesti keeleuendaja, pedagoog, tõlkija, kirjanik ja haridustegelane. Märkimisväärsed olid Aaviku võõrkeeleoskus ja musikaalsus. 1944. aastal emigreerus ta perega Rootsi, kus elas elu lõpuni.

Nõukogude Eestis Aavikust nagu teistestki välismaal elanud „kodanlikest keeleteadlastest” avalikkuses ei räägitud, küll aga mainiti ülikooliloengutel. Tänu sellele teadsid Aavikut ja ta tegevust sõjajärgsetel aastatel Tartu ülikoolis õppinud eesti filoloogid. Mõni Aaviku propageeritud keelend (näiteks *maks*-vorm) oli 1960. aastateni ebasoovitav või mõne keeleteimetaja arvates suisa keelatud.

1960-ndate sulaperioodil näib nõukoguliku ideoloogia esindajais olevat toimunud nihe. Nii avaldas ajakiri Keel ja Kirjandus 1968. aastal teksti pealkirjaga „Johannes Aavikult keeleuenduse sõpradele”. Toimetuse kommentaar Aaviku kirjale on: „Keeleuenduse isalt Johannes Aavikult on toimetusse jõudnud kirjutis, mis kannab pealkirja „Keelemanifest”. Avaldame alljärgnevalt selle teksti.” (Keel ja Kirjandus 1968, nr 11, lk 672-673).

1970. aastal, kui Tallinnas peeti III rahvusvaheline fennougristide kongress, saatis Johannes Aavik sellele oma ettekande „Eesti kirja-keele uusmoodustused”, mille luges ette Arnold Kask (Keel ja Kir-

jandus 1970, nr 10, lk 621). Ettekanne on avaldatud kongressi kogumiku I osas.¹

1971. aastal ilmus pärast keelamisi, viivitamisi ja tsenseerimisi hilinemisega Aaviku artikli- ja memuaarikogumik „Üheksa aastakümnet. Pühendusteos Johannes Aavikule”. Raamatu saamise tagamaadest on Helgi Vihma kirjutanud aastaid hiljem artiklis „Autogrammid kõnelevad”.² Kirjutisest selgub, et umbes samal ajal (1960. aastad) sai alguse ka Aaviku nõrk kontakt kodumaaga.

1980. aastail räägiti-kirjutati Johannes Aavikust peamiselt juubeliga ühenduses: 8. detsembril 1980 möödus keelemehe sünnist 100 aastat. Kolm aastat varem, 1977. aasta veebruari alguses, oli nende ridade kirjutaja, tollal Tartu ülikooli 4. kursuse eesti filoloog, teinud Saaremaa looduskaitse seltsi Pöide osakonna asutamise koosolekul ettepaneku jäädvustada Laimj alas sündinud keelemehe Johannes Aaviku mälestus. Seltsi liikmed kiitsid mõtte heaks ja juba detsembris 1977 toimus Saaremaal Laimjala kultuurimajas Aaviku 97. sünniaastapäevale pühendatud õhtu, kus pidasid ettekanded Helgi Vihma ja Jaan Õispuu. Esinesid Kahtla 8-klassilise kooli õpilased ja emakeeleõpetaja Hilja Koel, kuulati viiulimuusikat. Õhtul osalejad diskuteerisid mälestuskivi avamise üle. Ettekandeõhtul osales ka Kuressaares (tollal Kingissepa) elanud Johannes Aaviku lellepoeg Joosep Aavik. Lahkudes ütles ta nende ridade kirjutajale pead vangutades: „Poisid, poisid, te ei näi teadvat, mida teha tahate!”

Ega teadnudki. Järgnevad kolm aastat ajasid mälestuskivi asja ja valmistasid juubelisündmusi ette teised ja teadjamad inimesed: Eesti looduskaitse seltsi esimees Jaan Eilart, Aaviku-fanaatik Helgi Vihma ja Laimjala kolhoosi esimees Rein Jäe. Tõe huvides tuleb nentida, et mälestuskivi idee sai teoks Eesti looduskaitse seltsi aseesimehe, Eesti NSV ülemnõukogu presiidiumi esimehe Arnold Rüütli abiga, mis võimaldas murda Kingissepa rajooni parteiladviku ägeda vastuseisu.

Johannes Aaviku mälestuskivi (vt Keel ja Kirjandus 1980, nr 12, tahvel XLVI) avati keelemehe sünnikohas Saaremaal Randvere külas 30. augustil 1980. Teiste hulgas olid kohal saare päritolu naiskirjanikud Aira Kaal ja Debora Vaarandi. Kirjandusteadlane Endel Nirk oli mälestuskivi ümber ladunud ilusa saaremaaliku kiviaia. Mälestuskivi pronksbareljeefi autor on A. Rimm.

5. detsembril 1980 toimus Kahtla 8-klassilise kooli, Emakeele Seltsi ja Eesti looduskaitse seltsi Pöide osakonna ühiskorraldusel

Johannes Aaviku 100. sünniaastapäevale pühendatud keelepäev. Teemakohaste ettekannetega esinesid Peep Nemvalts³, Helgi Vihma, Leo Normet ja Albert Uustulnd. Keelepäeva mahtus veel muusikat, Aaviku õpilaste meenutusi, kooliõpilaste kirjanduslik põimik ja Rein Jäe ülevaade Aaviku juubeli üritustest. Emakeele Seltsi 1980. aasta kroonika teatab, et keelepäeval oli osalejaid 160. Aaviku juubeliüritustest annab ülevaate Keele ja Kirjanduse (1981, nr 3, lk 188–190) anonüümne artikkel „Koduring koos Aavikuga”. Anonüümseks pidi lugu jääma seetõttu, et artikli kirjutaja Helgi Vihma nime ei lubanud üks mõjukas mees avaldada.

100. sünniaastapäeva ürituste raames avati mälestustahvlid ka Johannes Aaviku kodumajadel Kuressaares Vallimaa tänav 7 ja Tallinnas Wiedemanni tänav 6.

Pärast juubelit rauges Aaviku-teema jälle kümneks aastaks, et võtta hoogu järgmiseks juubelikonverentsiks – Johannes Aaviku 110. sünniaastapäevale pühendatud ja nüüd juba rahvusvaheliseks kujunenud konverentsiks „Keelereform ja raamat”, mis peeti Eesti rahvusraamatukogu, keele ja kirjanduse instituudi ning Emakeele Seltsi korraldusel 6.–8. detsembril 1990. Kahel esimesel päeval kuulati ettekandeid Tallinnas, kolmandal päeval Kuressaares. Osalejaid oli saabunud ka Soomest, Karjalast, Lätist, Rootsist ja Kanadast. Kuigi pereastroika ja Eesti laulev revolutsioon olid juba mitu aastat kestnud, ei kulgenud konverentsi ettevalmistused paraku nüüdki ilma ideoloogiaprobleemideta. Ülevaate konverentsist avaldas Jaan Õispuu Keeles ja Kirjanduses (1991, nr 4, lk 250–252), valik ettekandeid ilmus Eesti rahvusraamatukogu toimetiste sarja kogumikus „Keelereform ja raamat” (1993).

Enne Johannes Aaviku seltsi asutamist toimus veel üks tähtis sündmus: Eesti krooni sünnipäeval, 19. juunil 1992 avati Kuressaares Vallimaa tänav 7 Aavikute majamuuseum. See sai otseseks tõukeks mõnda aega tuha all hõõgunud ideele asutada Johannes Aaviku selts. Kultuuriloolane ja keeleteadlane Helgi Vihma oli seltsi ideed kitsamas ringis propageerinud juba 1991. aasta sügisest alates.

Aavikute majamuuseum Kuressaares. Fotode autor Karin-Maria Rooleid

Ideest tegelikkuseks: seltsi asutamine

Johannes Aaviku seltsi asutamise koosolek peeti Tallinnas 26. septembril 1992. Asutajaliikmeid oli 20, nende hulgas Antoine Chalvin Prantsusmaalt, Lorence Kitching Kanadast, Claudia Steinhardt Saksamaalt, Raimo Raag ja Robert Rebas Rootsist ning Anneli Kalajoki Soomest.

Juhatuse esimesse koosseisu valiti Helgi Vihma, Robert Rebas ja Merle Lindma. Seltsi esimeheks sai Helgi Vihma, kes täidab neid ülesandeid tänini. Kultuuri- ja haridusminister Paul-Erik Rummo 2. novembri 1992. a käskkiri kinnitas seltsi põhikirja. Seltsi kandmine registrisse võimaldas avada pangakonto, kuigi „raha sisse maksta ei olnud”.⁴

Seltsi tegevusvaldkonnad sõnastab põhikiri. Selle järgi on seltsi eesmärk taaselustada Johannes Aaviku rahvuskultuuri- ja keeleuuen-
dusideid; selgitada Aaviku osa eesti kultuuris, tema ainulaadse keele-
reformi olemust; aidata harida eesti kirjakeelt, edendada keelekul-
tuuri; tutvustada Aavikut keeleteoretiku, keelereformaatori, keele-
korraldaja, kirjaniku, publitsisti, kriitiku, tõlkija, kirjastaja, seltsite-
gelase, pedagoogi ja kultuuriloojana. Seltsil on õigus kirjastada kogu
Aaviku loomingut, kaasa arvatud Eestis asuvaid käsikirju, päevikuid,
kirjavahetust jm.

Seltsi konverentsid ja seminarid

Aaviku seltsi korraldatavad seminarid, koolituspäevad ja konverent-
sid on saanud traditsiooniks, neile on kujunenud kindel publik. Seltsi
raha- ja jõuvarud on võimaldanud korraldada enamasti ühe temaatil-
lise ettekandekoosoleku aastas.

Kaks esimest konverentsi (seltsi päeva) peeti 9. juulil 1993 Ku-
ressaares ja 10. detsembril 1993 Stockholmis. Osa konverentside
ettekandeid on selts ka avaldanud.⁵

Nulli ja viiega lõppevad aastaarvud tähendavad seltsile juubeli-
aastat. Johannes Aaviku juubelikonverentsid on toimunud 1995.,
2000. ja 2005. aastal keelemehe noorpõlvelinnas Kuressaares koos-
töös Tallinna ülikooli läänemeresoome keelte õppetooli (2005. aastal

eesti filoloogia osakonna) ja Saaremaa muuseumiga. Aaviku sünnikuupäev on 8. detsember, sestap ongi juubelikonverentsid harilikult ajastatud detsembri algusse. Juubelikonverentside teemaks on olnud Aaviku eri tegevusvaldkonnad: 1995. aastal Aavik kui keeleuuendaja, 2000. aastal keskenduti Aaviku võõrkeeleskusele („Keelteoskus kui kultuuri osa”⁶) ja 2005. aasta aastal Aavikule kui tõlkijale („Tõlkimine kui kultuuri osa”).

Selts on korraldanud konverentse ka teistel päevakajalistel teemadel. Kahel korral on käsitletud eesti keele kui võõrkeeleskuse õpetamise temaatikat. Koolituspäev „Muukeelne laps koolis” toimus 2. novembril 1998 Haapsalu slaavi gümnaasiumis. Kaugeimad esinejad olid Fanny de Sivers Pariisist („Mina ja teised”) ning Helena Sulkala Oulust („Teise keele õppimine kooli vaatevinklist”). Koolituspäevaks nimetas selts oma konverentsi pragmaatilistel põhjustel: osalema oodati ka tegevõpetajaid. Koolituspäev oli jätkuks 22. oktoobril 1997 Ida-Virumaa kõrgkoolis toimunud samateemalisele konverentsile, kus esinesid õpetajad-didaktikud Aavo Valmis, Enna Muru, Eva Õun, Kristi Saarso, Leo Villand, Dea Maisla, Ene Peterson ja Maria Tilk.

4. oktoobril 2002 pidas selts Nõmme kultuurikeskuses oma 10. aastapäeva konverentsiga, mis oli pühendatud samuti keeleõpetusele, seekord emakeeleõpetuse problemaatikale. Martin Ehala pidas ettekande „Emakeeleõpetuse ülesanded XXI sajandi algul” ja Helgi Vihma ettekande „Johannes Aavik – õpikute autor ja gümnaasiumide peainspektor”. Haridusministeeriumi töötaja Kristi Mere kõneles järelevalvest tänapäeva koolis, Kalev Kesküla peatus oma mõtiskluses „Mis jääb kirjanikust järele? Mida õpetab „Eelmise sajandi eesti kirjandus?”” palju kõmu tekitanud kirjandusõpikul „Eelmise sajandi eesti kirjandus”, mille autorid samuti konverentsil osalesid ja kohalolnute rohketele küsimustele vastasid.

Seltsi huviorbiidis on olnud ka kontaktid naaberrahvaste ja -maadega.

6.-7. mail 2002 toimus koostöös Eesti-Läti instituudiga Valgas konverents „Piirilinna keele- ja kultuurikontaktid”. Konverentsi ettekanded käsitlesid Läti ja Eesti suhteid. Esinejate hulgas oli uurijaid, pedagooge ja diplomaate Lätist (Anna Žīgure, Tõnu Karma, Aiva Pauča, Guntars Godiņš, Pärja Svārpstiņa), Eestist (Lembit Vaba, Urmas Sutrop, Ülo Vooglaid, Liane Viljumson, Juris Žīgurs) ja Soomest (Marjo Mela).⁷

Johannes Aaviku seltsi aseesimees Jaan Õispuu ja sekretär Maia Randma seltsi konverentsil Kuressaares (detsember 2006). Foto autor Karin-Maria Rooleid

2003. aasta oli Eestis Kreutzwaldi aasta ja Soomes Leino aasta. Selts tähistas neid konverentsiga 22. novembril 2003 Nõmme kultuurikeskuses. Ettekannetes (Hannu Mäkelä, Anneli Kalajoki, Rutt Hinrikus, Pille Kippar, Mall Kaevats) vaeti Soome-Eesti kontakte läbi aegade ning tutvustati Kreutzwaldi ja Leino aasta ettevõtmisi.

Seltsi seminare on pühendatud kirjanike tähtpäevadele ja muudele kirjandussündmustele. 1. veebruaril 1995 toimus „Noor-Eestile” pühendatud ettekandekoosolek Underi ja Tuglase kirjanduskeskuses. 23. aprillil 1997 korraldati kirjanduskeskuse retoorika ja narratoloogia töörühmaga ühisseminar eesti keele instituudis.

14. novembril 2002 toimus koostöös Tallinna linnamuuseumi kodu-uurimise ringiga Underi ja Tuglase kirjanduskeskuses vestluskoosolek teemal „Loomingu Raamatukogu osa eesti kultuurielus. Otto Samma 90”, kus esinesid Anu Saluäär, Jüri Ojamaa ja Jan Klõšeiko. Kirjandus- ja kultuuriettekanDED kuulusid 21. septembril 1996 Viljandi kultuurikolledžis korraldatud konverentsi kavva.

3. detsembril 2004 toimus Tallinnas Eesti teatri- ja muusikamuuseumis Anna Haava 140. sünniaastapäevale pühendatud õhtu, kuhu olid kutsutud esinema Helme sanatoorse internaatkooli ja Hummuli põhikooli õpilased ja õpetajad.

Konverentsidel esitatud ettekandeid on püütud võimalikult palju avaldada seltsi väljaannetes.

Seltsi väljaanded

Aaviku selts annab Keeleuuenduse Kirjastiku raames välja kaht sarja: A-sarjas üllitab selts Johannes Aaviku töid, B-sari avaldab seltsi konverentside ettekandeid, arhivaale, mälestusi ja personaaliat. Keeleuuenduse Kirjastiku väljaandena on ajavahemikus 1994–2005 ilmunud kummaski sarjas kolm raamatut. Väljaandeid toimetab Helgi Vihma.

A-sarjas on selts avaldanud Aaviku kolm tööd: „E. A. Poe novellid Johannes Aaviku tõlkes” (Keeleuuenduse Kirjastik A1, 1995), J. Randvere „Ruth” (Keeleuuenduse Kirjastik A2, 2000) ja „20 Euroopa keelt. 20 Euroopa keele hääldamise reeglid eriti pärisnimede ja tsitaatsõnade ning -lausete hääldamiseks” (Keeleuuenduse Kirjastik A3, 2005). Raamatu „20 Euroopa keelt” saatesõna on kirjutanud Helgi Vihma ja Peep Nemvalts.

1994. aastal ilmunud B-sarja esimene raamat „Artikleid ja arhivaale I” oli ühtlasi seltsi esimene väljaanne. Raamat sündis kitsastes oludes: selle „trükikojaks” oli Tallinna pedagoogikaülikooli põhjamaade filoloogia osakonna koopiamasinaruum ja „trükkaliks” osakonna asjaajaja Siiri Rikkonen-Lauk. Kogumikus on Helgi Vihma kirjutus Aaviku seltsist, 10.12.1993 Stockholmis peetud koosoleku avasõnad Paul Laanelt ning nelja ettekande tekstid: Raimo Raagi „Johannes Aaviku keelenurgad Eesti Päevalehes”, Helgi Vihma „Johannes Aavik Krimmis ja Kuressaares 1910–1912”, Peep Nemvaltsi „Eesti keele vahemärgistus hõlpsamaks” ja Antoine Chalvini „Ungari keelereform”. Arhivaalidest on raamatus näiteks Aaviku Tartu ülikooli teenistuskiri.

„Artikleid ja arhivaale II” ilmus 1999. aastal ja sisaldab seltsi aastail 1993–1998 korraldatud konverentside ettekandeid, nagu Aavo Valmise „Johannes Aavik keeledidaktina”, Helle Metslangi „Püsiv ja muutuv grammatika”, Martin Ehala „no-genitiivi võimalikkusest kee-

letüpoloogia taustal”, Piret Grigorjevi „Johannes Aaviku tõlgitud Johannese Ilmutusraamat”, Paul Alvre „Lauri Kettunen eesti ja sugulaskeelte uurijana”, Eduard Väari „Teated sugulasrahvastest ja -keeltest kuni 1919. aastani”, Helgi Vihma „Aaviku Seltsi esimene auliige Paul Saagpakk”. Arhivaalide hulgas on intervjuu, mille Henno Jänes ja Pentti Soutkari tegid Johannes Aavikuga 1969. aasta mais.

Sarja kolmas raamat „**Artikleid ja arhivaale III**” nägi ilmavalgust 2004. aastal. Artiklite osa moodustavad aastatel 2002–2003 peetud ettekanded: Anna Žigure „Linnad, riigid, piir ja kontaktid”, Karl Kruusi „Eestlased Lätis”, Aiva Planča „Eesti kool Riias”, Marjo Mela „Läti lapsed õpivad eesti keelt”, Mall Kaevatsi „Kreutzwaldi aasta Eestis. Ülevaade Kreutzwaldi aasta üritusist”, Pille Kippari „Soome ja soomlased F. R. Kreutzwaldi kirjavahetuses”, Anneli Kalajoki „Eino Leino juubeliaasta Soomes”, Hannu Mäkelä „Leino ja Onerva – Siia mi kaksikud”, Hilve Rebase „Johann Woldemar Jannseni saatus kirjandusloos”, Taive Särje „Regilaulu skandeeriv esitus kui vältelise meetrumi manifestatsioon: Johannes Aaviku vaated”, Martin Ehala „Emakeeleõpetuse ülesanded XXI sajandi algul”, Karin Rooleidi „Keeleuuendusest, kultuurist ja Aavikust”, Peep Nemvaltsi „Uute sõnadega mestis” ja Helgi Vihma „Johannes Aaviku Seltsi tööst aastal 2003”. Raamatu lõpust leiab kasutaja Aaviku seltsi liikmete nimekiri.

Tallinna pedagoogikaülikooli läänemeresoome keelte õppetooli üllitiseks on ilmunud seltsi kogumik „**Keelteoskus kui kultuuri osa**” (2001), mille on koostanud Jaan Õispuu ja toimetanud Marje Joalaid. Kogumikus on lisaks Jaan Õispuu sissejuhatusele pealkirjaga „Johannes Aavik, keeleuuendus ja eesti keel” avaldatud osa seltsi 2000. aasta konverentsil peetud ettekandeid: Heli Laanekase „Kas on olemas head eesti keele õpikut soomlastele?”, Helen Kurssi ja Lumme Erilti „Vanade keelte oskus kui kultuuri osa”, Pille Kippari „Oskar Loorits ja hõimuliikumine”, Lumme Erilti „Nimed ja nimisõnad”, Tiiu Ereli „Keelekorralduse eesmärkidest ja vahenditest”, Hannu Remese „Keeleuuendaja Johannes Aaviku Aho-harrastus”, Helgi Vihma „Mis tegi Johannes Aavikust maailmanime” ja Jaan Õispuu „Soome keele õpetamine Johannes Aaviku hõimuaate ja keeleuuenduse osana”.

Helgi Vihma on koostanud **Johannes Aaviku ja eesti keeleuuenduse bibliograafia** (1901–1996)⁸, mis koondab Aaviku elutöö ja eesti keeleuuenduse uurimisel kogutud materjalide bibliograafilised kirjed. Peale Aaviku tööde ja nende tutvustuste kajastab bibliograafia

keeleeuenduse pooldajate ja vastaste vaidlusi, keeleuuendus-
 idee rakendusi ja edasiarendusi, samuti hinnanguid, mis on antud
 Aaviku keelefilosoofiale ja keelekorraldusteooriale nii Eestis kui ka
 välismaal. Bibliograafia andmestik on struktureeritud kronoloogili-
 selt.

Seltsi tegevuse tulevikunägemusi

Praegu kuuluvad Johannes Aaviku seltsi juhatusse Helgi Vihma (esi-
 mees), Jaan Õispuu (aseesimees), Peep Nemvalts (välissuhete korral-
 daja), Maia Randma (sekretär), Pilvi Einasto (asjur), Karin Maria
 Rooleid (toimetaja) ja Pille Kippar (toimetaja). Seltsi nimekirjas oli
 2004. aasta seisuga 101 liiget Eestist, Lätist, Soomest, Taanist, Root-
 sist, Prantsusmaalt, Kanadast ja USA-st. Mõned liikmed osalevad
 seltsi töös aktiivsemalt, teised passiivsemalt.

Seltsi auliikmed on Paul Laan (Stockholm), Fanny de Sivers
 (Pariis) ja Paul Alvre (Tartu). Auliikmed Paul Saagpakk (1910–1996)
 ja Eduard Vääri (1927–2005) on meie hulgast lahkunud. Seltsi toeta-
 jaliikmed on Hugo Later Torontost ja Walter Nienstedt Turust. Väga
 palju on seltsi tegevust toetanud Paul Laan ja Kalju Käärrik Rootsist.
 Tänu Paul Laanele jõudsid 1994. aastal Rootsist seltsi valdusse Aavi-
 ku raamatukogu ja arhiiv, mille selts on loovutanud Tartu kirjandus-
 muuseumile.

Seltsil puuduvad endiselt oma tööruumid, mistõttu on ta regist-
 reeritud Helgi Vihma koduaadressil. Samas hoitakse ka seltsi raama-
 tuid ja arhiivi.

Seltsil on tulnud piike murda ka võimuritega. Tallinna linn eemal-
 das 24. juulil 1992 Wiedemanni tänav 6 majalt 1980. aastal paigalda-
 tud mälestustahvli ja müüs kolmekordse kaitse all oleva maja maha.
 Seltsi vastuseisust hoolimata ei ole maja 1. novembrist 1996 enam
 kaitsealuste ajaloo- ja kultuurimälestiste nimekirjas.

Johannes Aaviku selts loodab oma tegevust jätkata senistes suun-
 dades ja senise tempoga. Konverentside ja näituste korraldamise ning
 väljaannete üllitamise kõrval propageerivad seltsi liikmed meedias,
 keelepäevadel jm korrektse eesti keele kasutamist, tegelevad eesti
 keele õpetamise probleematikaga, tutvustavad hõimukeeli ja nende
 pärandit jne. Teisisõnu: tegelevad sellega, millest oma elu ajal huvitus
 Johannes Aavik.

Ka 2006. aasta töotab tulla tööine. Peep Nemvalts ja Jaan Õispuu on asunud koostama 2005. aasta detsembrikuus toimunud konverentsi ettekannete kogumikku pealkirjaga „Tõlkimine kui kultuuri osa” (Keeleuuenduse Kirjastik B4).

Kõik huvilised on teretulnud Johannes Aaviku seltsi töös osalema.

¹ Congressus tertius internationalis Fenno-ugristarum. Tallinnae habitus 17.–23. VII 1970. Pars I. Acta linguistica. Adiuvantibus A-R. Hausenberg, A. Kährik. Redegit V. Hallap. Tallinn: Valgus, 1975, lk 181–183.

² **H. Vihma**, Autogrammide kõnelevad. – Artikleid ja arhivaale III. Koostanud H. Vihma. Tallinn: Keeleuuenduse Kirjastik B5, 2004, lk 152–158.

³ **P. Nemvalts**, Johannes Aaviku vaateid keelele. – Emakeele Seltsi aastaraamat. 24. 1978. Eesti sõnavara. Tallinn: Eesti Raamat, 1980, lk 51–61.

⁴ **H. Vihma**, Johannes Aaviku Selts. – Artikleid ja arhivaale I. Koostanud ja toimetanud H. Vihma. Tallinn: Keeleuuenduse Kirjastik B1, 1994, lk 6.

⁵ Artikleid ja arhivaale I. Koostanud ja toimetanud H. Vihma. Tallinn: Keeleuuenduse Kirjastik B2, 1994.

⁶ Vt Keelteoskus kui kultuuri osa. Koostanud J. Õispuu, toimetanud M. Joalaid. Tallinn: TPÜ Kirjastus, 2001; **H. Vihma**, Johannes Aaviku konverents Kuressaares. – Keel ja Kirjandus 2001, nr 4, lk 290–292.

⁷ Vt Artikleid ja arhivaale III. Koostanud H. Vihma. Tallinn: Keeleuuenduse Kirjastik B5, 2004.

⁸ **H. Vihma**, Johannes Aavik ja eesti keeleuuendus. Bibliograafia 1901–1996. Toimetanud K. Ribenis. Eesti Kirjandusmuuseum, Johannes Aaviku Selts. Tallinn, 2000.